Абашнік В.О.
(м. Харків)

Г.С. СКОВОРОДА І ЖАН-ФІЛІП ДЮТУА (1721–1793)

У 1904 р. історик Д.І Багалій в аналізі окремих положень російського перекладу праці «Божественная философия» (1818–1819) Дютуа вказував на «...сходство философских основ этого сочинения с ученим нашого местного украинского философа Г.С. Сковороды: и у Дютуа, и у Г.С. Сковороды в основу всего положены три мира – большой или вселенная, малый или человек и символический или библия» [2, 86]. Після цього київський випускник і радянський філософ Г.Г. Шпет у праці «Очерк развития русской философии» (1922) виказував припущення, «...что у Сковороды и Дютуа был некоторый общий источник» [6, 95]. Нарешті, український історик філософії та філолог Дмитро Чижевський в 1930 р. писав: «Влияние Дютуа на Сковороду не исключено» [5, 130].

До цього часу вказана тема залишалася поза увагою дослідників. Тому спочатку зупинимося на швейцарському авторі, а потім подивимося на можливі зв'язки його творчості з працями українського класика. Жан-Філіп Дютуа (Jean-Philippe Dutoit) народився 27 вересня 1721 р. у м. Мудон (Moudon) біля Лозанни. Його батько П'єр-Філіп Дютуа (Pierre-Philippe Dutoit) був землевласником та директором пошти у м. Вевей, а мати, уроджена Сюзанна Мембріні (Susanne Membrini), була донькою буржуа у м. Вевей біля Лозанни [7, 14]. Тому майбутнього богослова іноді називали Дютуа-Мембріні (Dutoit-Membrini), а в російськомовних працях – Дютуа-Мамбрини та Дю Туа-Мамбрини [1, 282]. Хоча свої публікації він підписував «Dutoit», або псевдонімом «Keleph Ben Nathan», або випускав анонімно, наприклад, твір «Про онанізм, або моральний та філософський трактат про штучне сластолюбство та злодіяння, які стосуються всього цього» (Лозанна 1760).

У Лозаннській академії (Académie de Lausanne) Жан-Філіп Дютуа вивчав філософію і протестантську теологію, а в 1747 р. став священиком в Мудоні. В цей час він переживає «психологічну та релігійну кризу» й звертається за допомогою до містичних творів [7, 17]. Так, його увагу привертає «квієтизм» (від. лат. «quietus»,

тобто «спокій»), напрямок християнської містики, засновником якого був іспанський богослов Мігель де Молінос (Miguel de Molinos, 1628–1696), автор праці «Духовний дороговказ» (Guía espiritual, 1675). За кілька років ця книга вийшла декілька разів італійською, потім латинською та багатьма європейськими мовами. Незважаючи на широке визнання названого твору, в 1685 р. його автора було заарештовано й піддано суду інквізиції, а сам твір було заборонено.

Наприкінці 17-го та на початку 18-го сторіччя «квієтизм» (франц. Le Quiétisme, нім. der Quietismus, ісп. El quietismo) отримав розповсюдження й мав багатьох прихильників в Іспанії, Франції, Італії та Швейцарії. Головною ознакою «квієтизму» вважався культ спокою та покори божественній волі. У певному сенсі цей культ квієтистів перегукувався з античною філософією, зокрема з вченням про «атараксію» (грец. ἀταραξία, «спокій, незворушність») Епікура та Піррона, а також з вченням про «апатію» (грец. απάθεια, «байдужість, незворушність») у стоїків, особливо у Пізній Стої (Сенека, Марк Аврелій). Як відомо, названі античні автори відігравали важливу роль у творах Сковороди [4, 660].

В 1753 р. Жан-Філіп Дютуа переселяється з Мудону до Лозанни, де в 1754 р. стає дияконом й активно проповідує ідеї «квієтизму». Тут він засновує інтелектуальний гурток «Âmes Intérieures» («Внутрішня душа»), члени якого стають прихильниками його вчення про внутрішню сутність християнства. Як відомо, Лозанна, як центр швейцарського кантону Во (Вадт), була не лише науковим та навчальним центром, але й осередком піетизму. Крім цього, у Лозанні діяв гурток французького просвітника Вольтера (1694–1778), який в 1755–1758 рр. часто проживав у місті. Лозаннські прихильники Вольтера стають запеклими критиками містичних поглядів Дютуа та його однодумців.

В 1760-ті рр. Жан-Філіп Дютуа розпочинає активну письменницьку діяльність, яка мала на меті пропагування ідей «квієтизму». Зокрема він публікує «Трактат про життя та твори мадам Гуйон» (1760) та розпочинає нове 40-томне видання праць (1767–1791) представниці французького «квієтизму» мадам Гуйон, або Жанни Марії Був'є де Ля Мот Гуйон (Jeanne Marie Bouvier de La Mothe Guyon, 1648–1717). В рамках останнього видання вийшли «Християнські та духовні листи» (1767–1768) в п'яти томах, які були присвячені листуванню мадам Гуйон та іншого французь-

кого прихильника «квієтизму» – Франсуа де Салін'яка де Ля Мот Фенелона (François de Salignac de La Mothe Fénelon, 1651–1715).

Як відомо, в Лозанні на початку 1770-х рр. перебував Михайло Іванович Ковалинський (1745–1807), один із учнів Г.С. Сковороди. В цей час в Лозаннській академії навчалися вихованці Ковалинського, сини гетьмана Кирила Розумовського (1728–1803). Згадуючи про цей період, Ковалинський писав: «Между многими умными и учеными людьми, каковых в Лозани нашел он, находился там некто Даниил Мейнгард, человек отменного разума природного, имевший дар слова, ученость редкую, обширные познания, благонравие философское» [3, 1365]. Саме з Лозанни в 1775 р. Ковалинський привіз Сковороді розповіді про знайомство та про погляди філософа і богослова Жана П'єра Даніеля Мінгарда (Jean Pierre Daniel Mingard, 1700–1777). Під впливом цих розповідей Сковорода почав підписувати деякі свої твори «Даниїл Мейнгард».

Хоча А. Ковалівський, А. Ніженець, Г. Штейн опублікували свої статті щодо деяких біографічних даних Мінгарда (ці автори неправильно подають дату народження Мінгарда – 1694 р.), до сих пір залишається відкритою тема можливих впливів поглядів та творів Ж.-П.-Д. Мінгарда на Сковороду. Автору цих тез вдалося встановити лише дві латинських дисертації (за 1717 р. та 1724 р.) Мінгарда. Більш відомим письменником був його син – Габрієль-Жан-Анрі Мінгард (Gabriel-Jean-Henri Mingard, 1729–1786), який був пастором та членом «Лозаннського літературного товариства» й опублікував 418 статей в «Івердонській енциклопедії» (Encyclopédie d'Yverdon). Деякі статті Мінгарда-сина перекладалися іншими мовами, зокрема у московському часопису «Вечерняя заря» (1782) вийшло його «Философическое рассуждение о совести вообще».

Окреслюючи коло можливих впливів із Лозанни через Михайла Ковалинського на Сковороду, слід назвати наступні: 1) Дютуа та «квієтизм» (мадам Гуйон і Фенелон), 2) Мінгард-батько та особливо Мінгард-син, 3) Вольтер та його лозаннські прихильники. Щодо наукових стосунків Дютуа та Сковороди автор планує окреме дослідження, а поки вкажемо на очевидні перегукування окремих тез у творах Сковороди з роздумами Дютуа у його «Проповіді Теофіла» (1764), які були більш детально викладені у трьохтомній праці «Божественна філософія» (1793) Дютуа, котра вийшла в російському перекладі під назвою «Божественная

философия в отношении к непреложным истинам, открытым в тройственном зерцале: вселенныя, человека и священнаго писания» (Москва, 1818–1819).

ЛІТЕРАТУРА

1. Абашник В.А. Харьковская университетская философия (1804–1920): монография [в 2 т.] / В.А. Абашник. – Харьков: «БУРУН и К», 2014. – Том 1: 1804–1850 гг. – 750, XVI с.
2. Багалей Д.И. Опыт истории Харьковского университета (по неизданным материалам). Т. 2. (1815–1835) / Д.И. Багалей. – Харьков: Пар. тип. и л. Зильберберг, 1904. – 1136, [2] с.
3. Сковорода Г. Повна академічна збірка творів / За редакцією проф. Леоніда Ушкалова. – Харків: Майдан, 2010. – 1400 с.
4. Ушкалов Л.В. Григорій Сковорода: семінарій / Л.В. Ушкалов. – Харків: Майдан, 2004. – 776 с.
5. Чижевский Д. Я. Беме в России. Blüth. Христианский прометей / Дмитрий Чижевский // Путь. – 1930. – № 21. – С. 129–130.
6. Шпет Г.Г. Сочинения / Г.Г. Шпет. – Москва: Изд. «Правда», 1989. – 601, [I] с.
7. Chavannes J. Jean-Philippe Dutoit, sa vie, son caractère et ses doctrines / par Jules Chavannes. – Lausanne: Georges Bridel Editeur, 1865. – 362 p.

Александрович Т.З.
(м. Черкаси)

ОБҐРУНТУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ЩАСТЯ ЯК ОСНОВНОЇ УМОВИ ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ В ПРОЗІ Г. СКОВОРОДИ

Людське життя – незбагненне і швидкоплинне, тому кожен із нас намагається віднайти в ньому хоча би тимчасовий спокій, впевненість у собі, невеличкий острівець щастя, інколи навіть не розуміючи, як воно виглядає і де його шукати. Зміна епох не призвела до винайдення універсальної формули, тому спроби її віднайти тривають. Не виняток становить і XVIII ст., час, коли жив і творив Григорій Сковорода. Вивченню цього питання так чи інакше в прозі мислителя присвячено низку досліджень, а саме: Д. Багалія, І. Куташа, Г. Паласюк, М. Поповича та ін. Проте оскіль-